

Archeologienota Hamme – De Wuiten

Liesbeth Claessens en Ruth Ferket

Temse
2019

Colofon

Rapporten van het archeologisch onderzoeksbureau All-Archeo bvba

Erkend archeoloog: All-Archeo bvba, OE/ERK/Archeoloog/2015/00018

Auteurs: Liesbeth Claessens en Ruth Ferket

All-Archeo bvba
Laagstraat 12
9140 TEMSE

Wettelijk depot nummer
D/2018/12.807/56

© All-Archeo bvba

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt worden door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de opdrachtgever.

All-Archeo bvba aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit de toepassing van de adviezen of het gebruik van de resultaten van dit onderzoek.

Inhoudsopgave

1	Inleiding	4
2	Verslag resultaten bureauonderzoek	5
2.1	Administratieve gegevens	5
2.2	Archeologische voorkennis	8
2.3	Onderzoeksopdracht	8
2.3.1	Vraagstelling en randvoorwaarden	8
2.3.2	Beschrijving geplande werken	8
2.3.3	Werkwijze	10
2.4	Assessmentrapport	10
2.4.1	Landschappelijke ligging van het onderzochte gebied	10
2.4.2	Historische beschrijving van het onderzochte gebied	16
2.4.3	Het onderzochte gebied in zijn archeologisch kader	21
2.4.4	Interpretatie van het onderzochte gebied en synthese	24
2.4.5	Afweging noodzaak verder vooronderzoek	25
3	Samenvatting	26
4	Bibliografie	27
4.1	Publicaties	27
4.2	Websites	27
5	Bijlagen	28
5.1	Archeologische periodes	28
5.2	Plannenlijst	28
5.3	Fotolijst	29

1 Inleiding

De archeologienota werd opgemaakt naar aanleiding van de aanvraag van een verkavelingsvergunning waarbij de totale oppervlakte van de kadastrale percelen waarop de vergunning betrekking heeft 3000 m² of meer bedraagt en waarbij de percelen helemaal buiten de archeologische zones liggen, opgenomen in de vastgestelde inventaris van archeologische zones,¹ zoals bepaald in artikel 5.4.2 van het Onroerenderfgoeddecreet van 12 juli 2013. Het onderzoeksgebied valt niet binnen een beschermde archeologische site, noch binnen een gebied waar geen archeologisch erfgoed te verwachten valt.²

Alle coördinaten die weergegeven worden, zijn uitgedrukt in Lambert 72, tenzij anders vermeld.

De uitvoering van vooronderzoek zonder ingreep in de bodem gaat steeds de uitvoering van vooronderzoek met ingreep in de bodem vooraf. Het doel van een archeologisch vooronderzoek wordt immers met een minimum aan destructie van het archeologisch erfgoed bereikt.

¹ <https://geo.onroenderfgoed.be>

² <https://geo.onroenderfgoed.be>

2 Verslag resultaten bureauonderzoek

Het doel van de archeologische bureaustudie is de aanwezigheid, aard en bewaringsomstandigheden van de archeologische monumenten te kunnen inschatten, de landschappelijke opbouw van het gebied te kennen, om de impact van werken op het aanwezige archeologische erfgoed in te schatten en daaruit concrete aanbevelingen te formuleren voor de verdere prospectiestrategie.

2.1 Administratieve gegevens

Projectcode: 2018F46

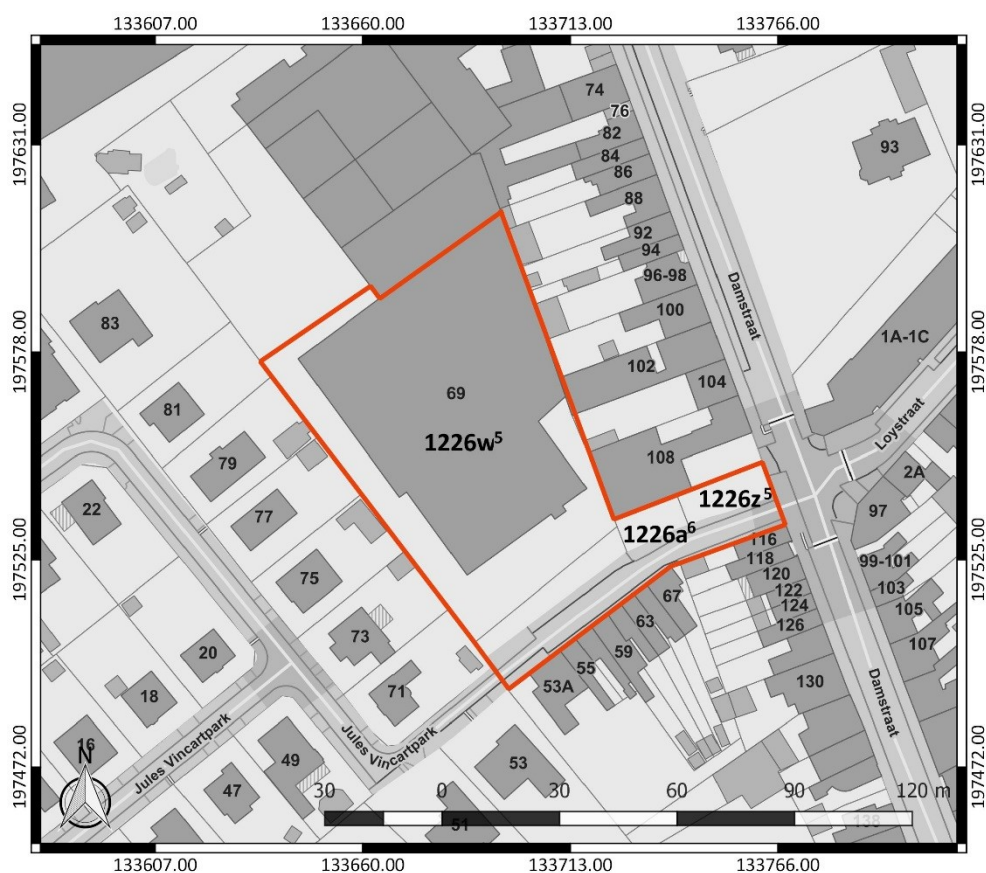
Erkend archeoloog: All-Archeo bvba, OE/ERK/Archeoloog/2015/00018

Locatie (provincie, gemeente, deelgemeente, adres, toponiem): Oost-Vlaanderen, Hamme, Hamme, Jules Vincartpark 69, Hoort

Bounding box x/y Lambert 72 coördinaten:

- 133695, 197614
- 133768, 197534
- 133697, 197492
- 133634, 197576

Kadastraal plan:

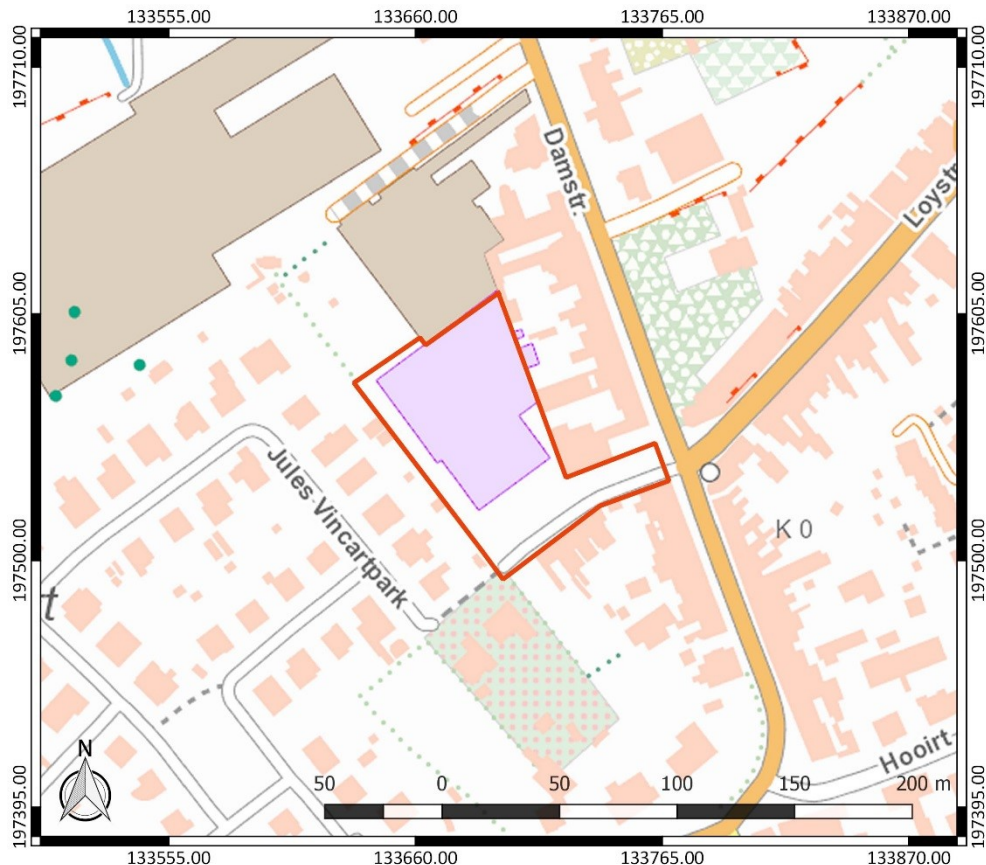

Figuur 1: Kadastraal plan met aanduiding van het onderzoeksgebied in rood (www.geopunt.be)

Kadastrale percelen: Hamme, Afdeling 2, sectie B, nummers 1226a⁶, 1226w⁵, 1226z⁵ en openbaar domein

Oppervlakte onderzoeksgebied: ca. 6506 m²

Topografische kaart:

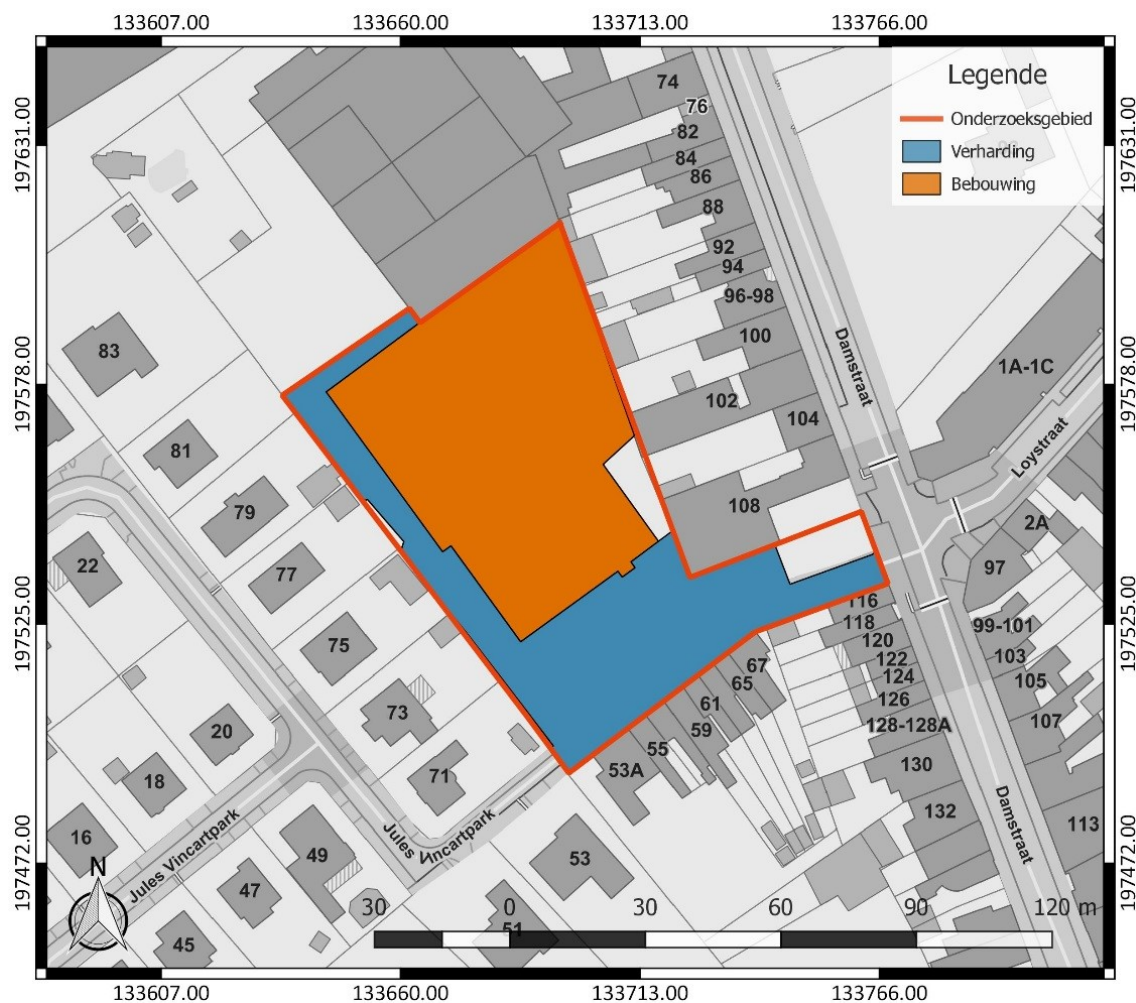

Figuur 2: Topografische kaart met aanduiding van het onderzoeksgebied (<https://www.dov.vlaanderen.be>)

Begin- en einddatum uitvoering onderzoek: 12/06/2018 – 06/08/2018

Relevante termen uit de thesauri bij de Inventaris Onroerend Erfgoed: bureauonderzoek, steentijd, metaaltijden, Romeinse tijd, middeleeuwen, nieuwe tijd, nieuwste tijd, akkerland

Verstoorte zones: Er bevinden zich een gebouw (de voormalige sporthal “De Wuiten”) en verhardingen ter hoogte van het onderzoeksgebied (Figuur 3). Er kan verondersteld worden dat de realisatie ervan enige negatieve impact heeft gehad op het archeologisch bodemarchief. De precieze aard en de omvang van deze verstoring is echter niet gekend. Voor de vloerplaat en de verharding wordt een verstoring van ca. 25 à 30 cm diep verwacht. Ter hoogte van de funderingsmuren zal de verstoringdiepte groter zijn, maar dit is slechts plaatselijk.

Figuur 3: Verstoringenkaart met aanduiding van de bestaande bebouwing (oranje) en verhardingen (blauw) binnen het onderzoeksgebied (rood). Onderkaart: GRB (www.geopunt.be)

Figuur 4: Foto voorzijde voormalige sporthal (Hamse Investeringsmaatschappij)

2.2 Archeologische voorkennis

Er is geen concrete archeologische voorkennis met betrekking tot het onderzoeksgebied.

2.3 Onderzoeksopdracht

2.3.1 Vraagstelling en randvoorwaarden

Naar aanleiding van de geplande werken ter hoogte van het onderzoeksterrein werd een archeologisch bureauonderzoek uitgevoerd. Hierbij staat de vraag centraal wat de impact zal zijn van de geplande werken op het archeologisch bodemarchief. Op basis daarvan wordt een afweging gemaakt of verder archeologisch onderzoek met ingreep in de bodem nodig is.

Volgende onderzoeksvragen worden behandeld:

- Welke aanwijzingen bevatten de bestaande bronnen over het archeologisch potentieel van het terrein?
- Wat is de landschapshistoriek en de gebruiksevolutie van het terrein?
- Wat is de impact van de geplande werken?

Randvoorwaarden: er zijn geen randvoorwaarden van toepassing.

2.3.2 Beschrijving geplande werken

Op het terrein zal een nieuw project gerealiseerd worden. Daarvoor wordt de bebouwing in het onderzoeksgebied, de voormalige sporthal “De Wuiten”, evenals de aanwezige verharding gesloopt. Voor de uitbraak van de vloerplaat en de verharding wordt daarbij een verstoring van ca. 25 à 30 cm diep verwacht. Ter hoogte van de funderingsmuren zal de verstoringdiepte groter zijn, maar dit is slechts plaatselijk.

Op de site zal de initiatiefnemer een project ontwikkelen. Het project voorziet 11 loten. Zeven loten zijn voorzien voor woningen. Drie loten worden voorzien voor bedrijfsunits. Centraal wordt wegenis voorzien, evenals een wadi. Nutsleidingen worden aangelegd langs de wegenis. De aanleg van woningen, bedrijfsunits, wegenis en parkeerplaatsen betekent vermoedelijk een verstoring van ca. 80 cm diepte. De woningen mogen echter onderkelderde worden. Dit betekent plaatselijk een grotere verstoringdiepte. Verder dient ook rekening gehouden te worden met bodemingrepen in functie van omgevingsaanleg, zoals in de groenzones. De verstoringdiepte wordt er geschat op 50 à 80 cm. Waar bomen aangeplant worden, dient rekening gehouden te worden met een grotere verstoringdiepte. De exacte funderingsdiepte en -techniek van de geplande infrastructuur ligt in deze fase nog niet vast. De locatie van bijvoorbeeld vorstranden, regenwaterputten en huisaansluitingen, die de verstoringdiepte van de eengezinswoningen overschrijden, ligt in het kader van de verkaveling nog niet vast.

Figuur 5: Ontwerpplan

2.3.3 Werkwijze

Het bureauonderzoek heeft betrekking op een zone die gekenmerkt wordt door een lage densiteit aan bebouwing in het verleden. Daarom wordt bijzondere aandacht besteed aan de landschappelijke opbouw en het landgebruik van het gebied.

Voor het bureauonderzoek zijn de aardkundige gegevens online opgezocht via www.dov.vlaanderen.be en www.geopunt.be. De geomorfologische kaart en de bodemerosiekaart zijn niet beschikbaar voor het onderzoeksgebied. Het historisch kaartmateriaal is georeferereerd geraadpleegd op www.geopunt.be.

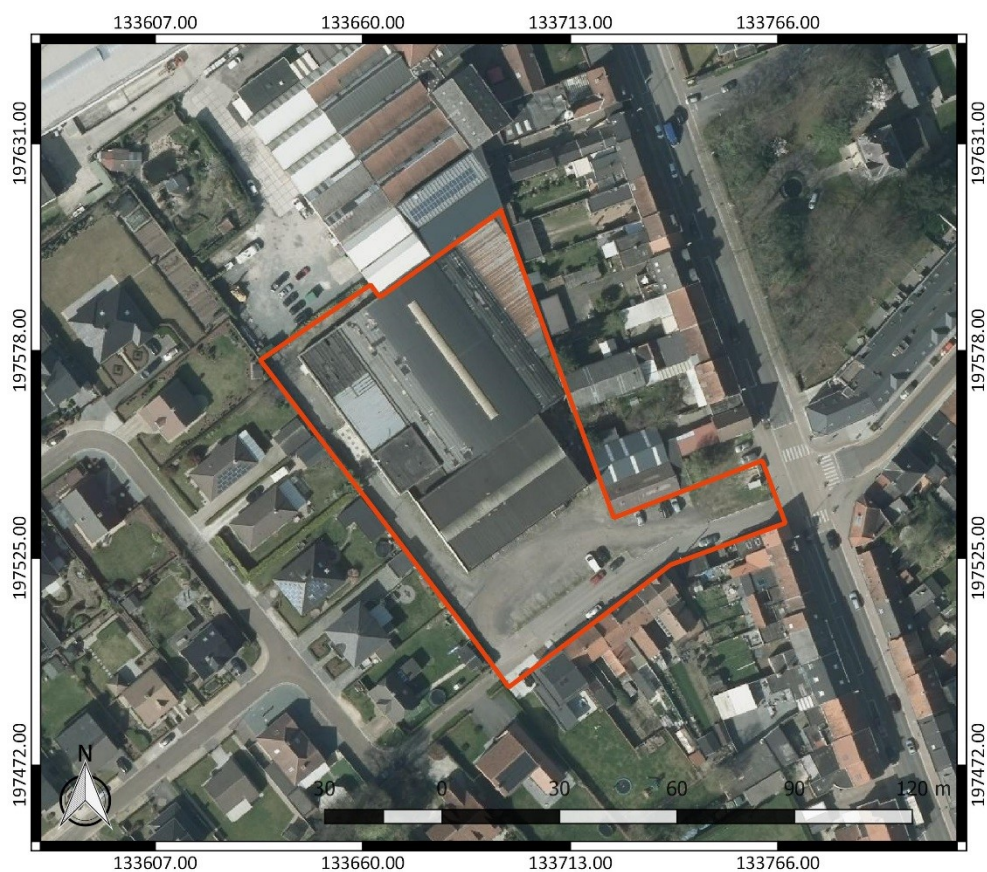
Het belangrijkste beschikbare historisch kaartmateriaal werd geraadpleegd om de gebruiksgeschiedenis van het onderzoeksgebied van de laatste eeuwen zo goed mogelijk te kennen. Met de Kabinetskaart van de Oostenrijkse Nederlanden (1771-1778), de Atlas der Buurtwegen (1841) en de Atlas cadastral parcellaire de la Belgique van Popp (1842-1879) worden drie momentopnames bekeken, voorafgaand aan de stafkaarten. De informatie afkomstig uit historisch kaartmateriaal kan een impact hebben op de inschatting van de kwaliteit van het eventueel aanwezige oudere bodemarchief. Beschikbare stafkaarten en luchtfoto's van het onderzoeksterrein werden geraadpleegd op www.geopunt.be en op www.cartesius.be. Ze worden enkel weergegeven in voorliggende studie wanneer ze een relevante bijdrage kunnen leveren aan de onderzoeksvragen met betrekking tot de landschapshistoriek, de gebruiksgeschiedenis van het terrein of de evolutie van de historische bebouwing.

In het kader van de vraagstelling rond het archeologisch potentieel van het terrein werden de Centrale Archeologische Inventaris en de landschapsatlas geraadpleegd. De Centrale Archeologische Inventaris is een inventaris van tot nog toe gekende archeologische vindplaatsen. Vanwege het specifieke karakter van het archeologisch erfgoed dat voor ons verborgen zit in de ondergrond, is het onmogelijk om op basis van de Centrale Archeologische Inventaris met zekerheid uitspraken te doen over de aan- of afwezigheid van archeologische sporen.

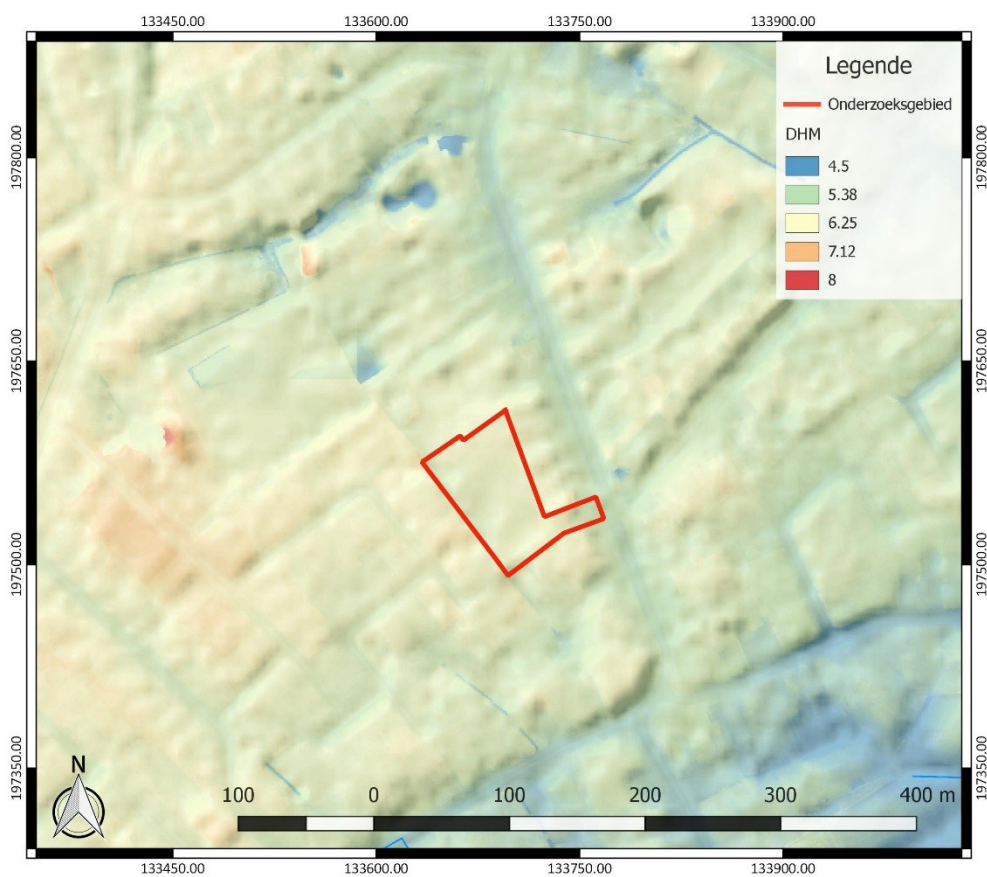
2.4 Assessmentrapport

2.4.1 Landschappelijke ligging van het onderzochte gebied

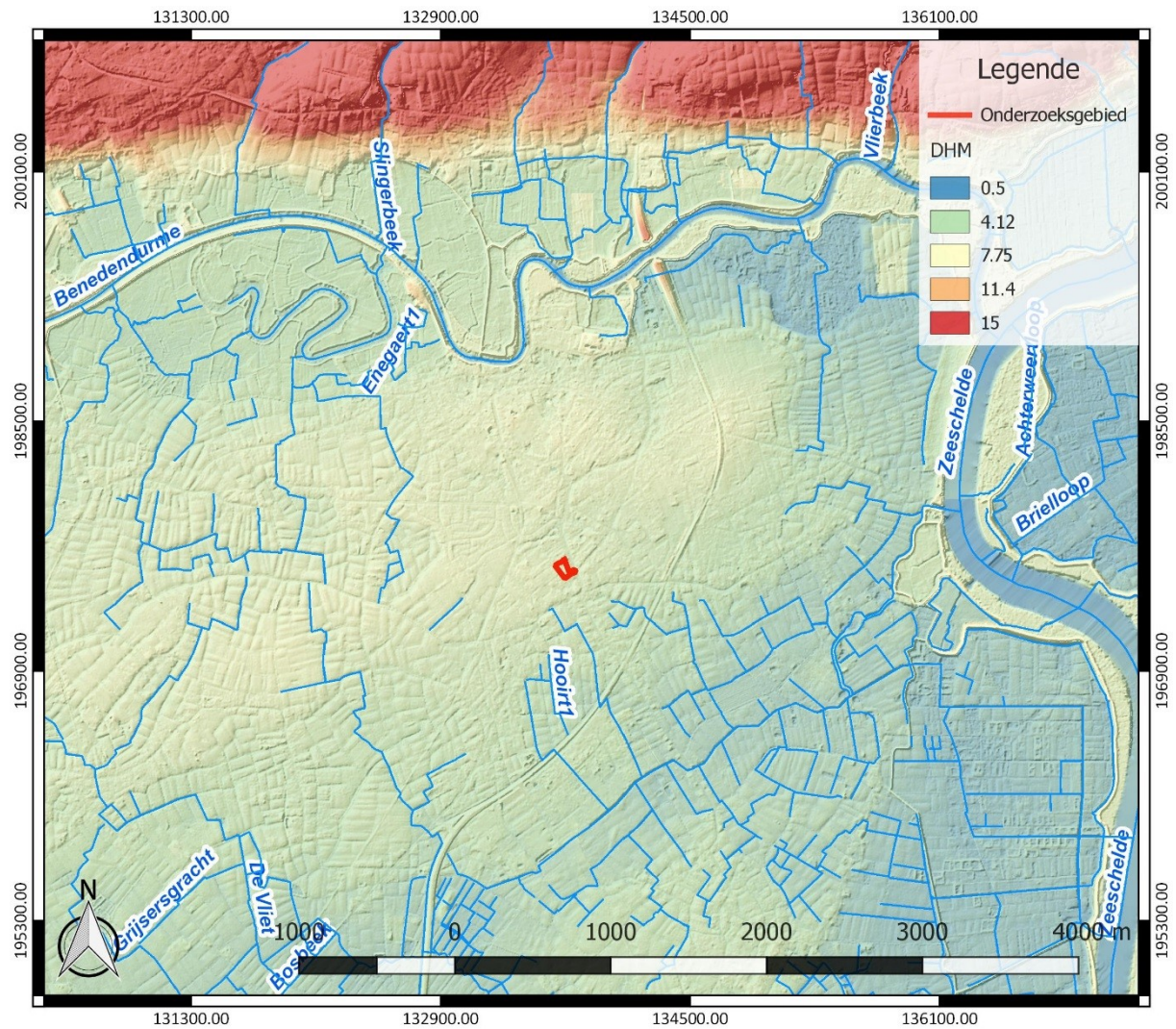
Het onderzoeksgebied is gelegen op ongeveer 1 km ten zuiden van het centrum van Hamme, ter hoogte van het Jules Vincartpark 69 en ten westen van de Damstraat (Figuur 6). Volgens het gewestplan is het terrein gelegen in woongebieden. Hydrografisch behoort het tot het Beneden-Scheldebekken. De voornaamste waterlopen in de omgeving zijn de Benedendurme ten noorden en de Zeeschelde ten oosten. Op kortere afstand lopen de Hooirt in het zuiden en de Enegaert in het noordwesten. Ook is er in de omgeving een groot aantal naamloze waterlopen op te merken. Hun verloop volgt duidelijk de huidige perceelsgrenzen, wat er waarschijnlijk op wijst dat de naamloze waterlopen van vrij jonge oorsprong zijn en voornamelijk een functie als afwateringsgracht kennen (Figuur 8).

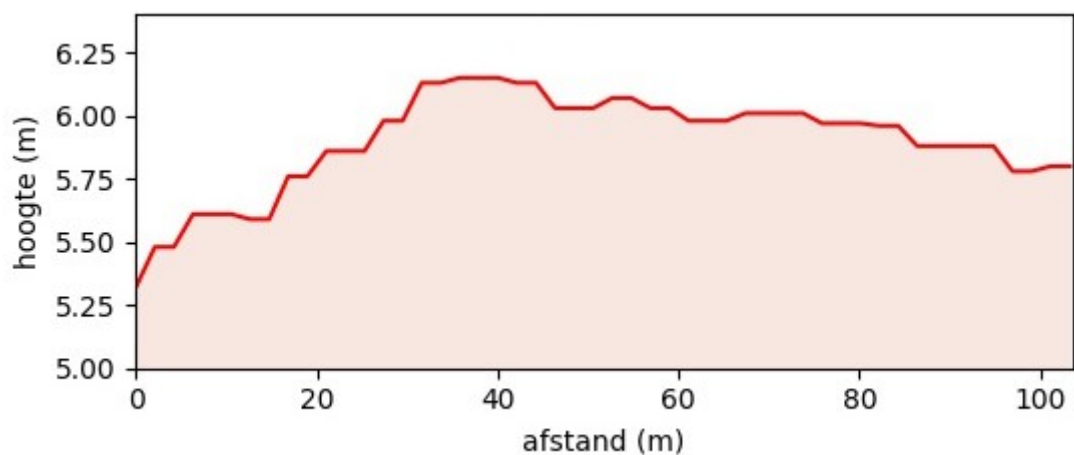
Figuur 6: Luchtfoto van 2017 met aanduiding van het onderzoeksgebied (<https://www.geopunt.be/kaart>)

Figuur 7: Digitaal Hoogtemodel Vlaanderen II, DTM 1 m en Hillshade DHM Vlaanderen I, 5 m, met aanduiding van het onderzoeksgebied

Figuur 8: Hydrografische kaart met aanduiding van het onderzoeksgebied, Digitaal Hoogtemodel Vlaanderen II, DTM 1 m en Hillshade DHM Vlaanderen I, 5 m (<https://www.geopunt.be/kaart>)

Figuur 9: Hoogteverloop van oostzuidoost naar west over het onderzoeksgebied (www.geopunt.be/kaart)

Geomorfologisch behoort Hamme tot de oostelijke uitloper van de Vlaamse Vallei. Het is een vlak gebied. In de Scheldepolders worden lage, vlakke stroken aangetroffen met een hoogte tussen 1 en 2 m TAW.³ Ten noorden van het onderzoeksgebied en van de Schelde-Durme as situeert zich de Wase Cuesta, die hoogtes tot ca. 30 m TAW bereikt en die gekenmerkt wordt door een steil zuidelijk cuestafront.⁴ Het onderzoeksgebied bevindt zich in een relatief laaggelegen gebied (Figuur 7). Het terrein kent een hoogte van 5,3 tot 6,2 m TAW, met enkele beperkte hoogteverschillen (Figuur 9).

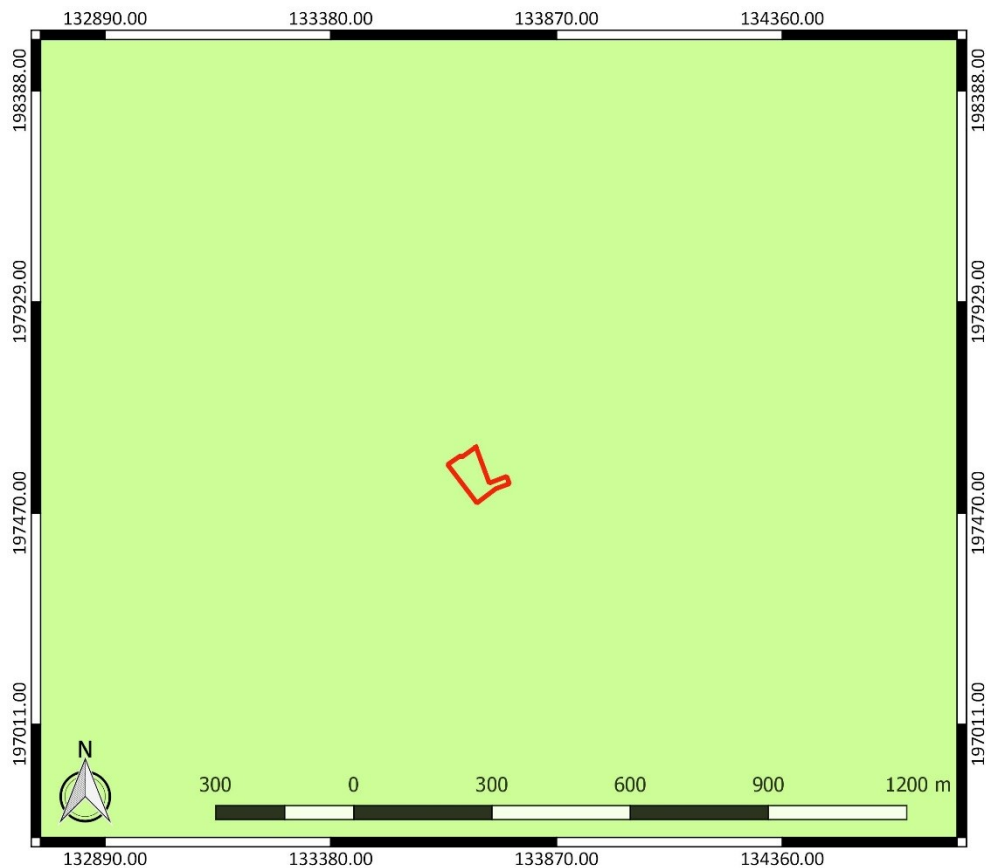
Figuur 10: Tertiaire geologische ondergrond met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

De tertiaire ondergrond (Figuur 10) bestaat uit het Lid van Zomergem, dat gekenmerkt wordt door grijsblauwe klei. De quartairgeologische kaart (Figuur 11) geeft aan dat in het onderzoeksgebied eolische afzettingen van het Weichseliaan (Laat-Pleistoceen) en mogelijk Vroeg-Holoceen voorkomen, en/of hellingafzettingen van het Quartair. Hieronder bevinden zich fluviatiele afzettingen van het Weichseliaan (Laat-Pleistoceen).⁵

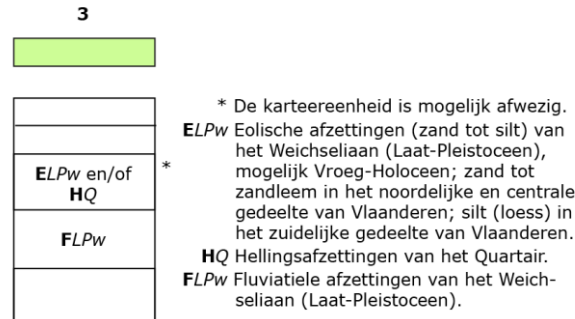
³ Bogemans 1996, 3-6

⁴ Adams *et al.* 2002, 7

⁵ www.geopunt.be/kaart

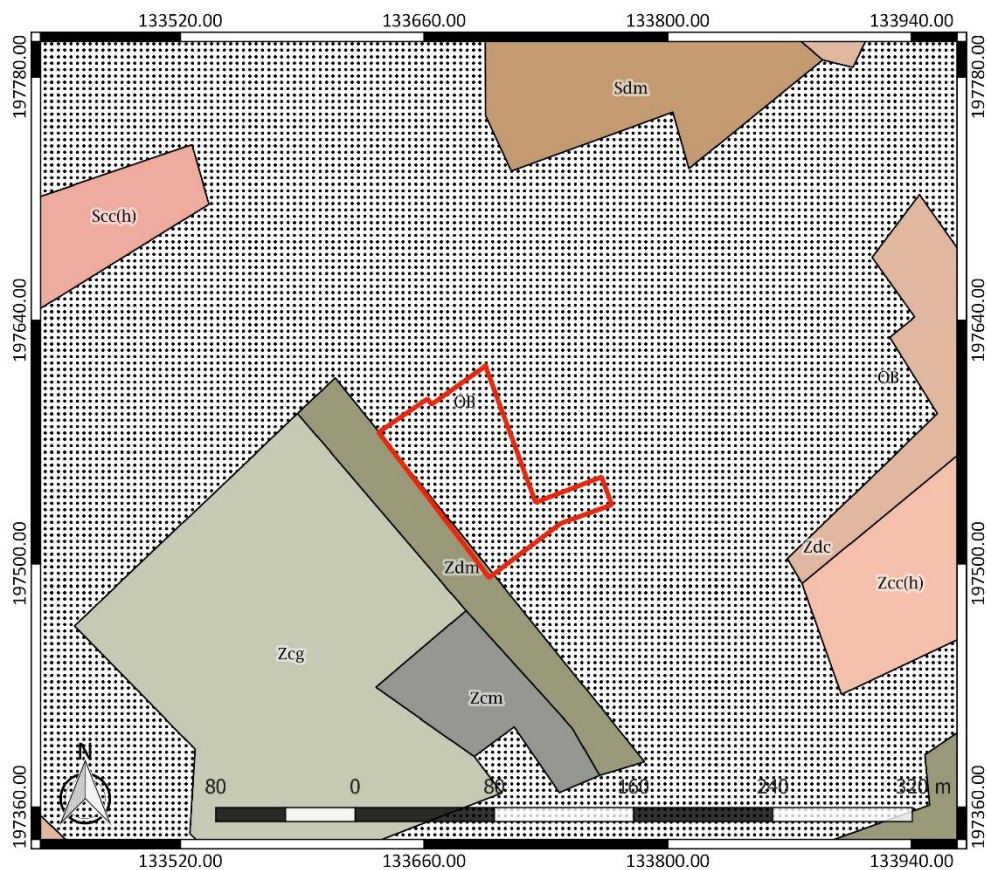
Figuur 11: Quartaairgeologische kaart met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

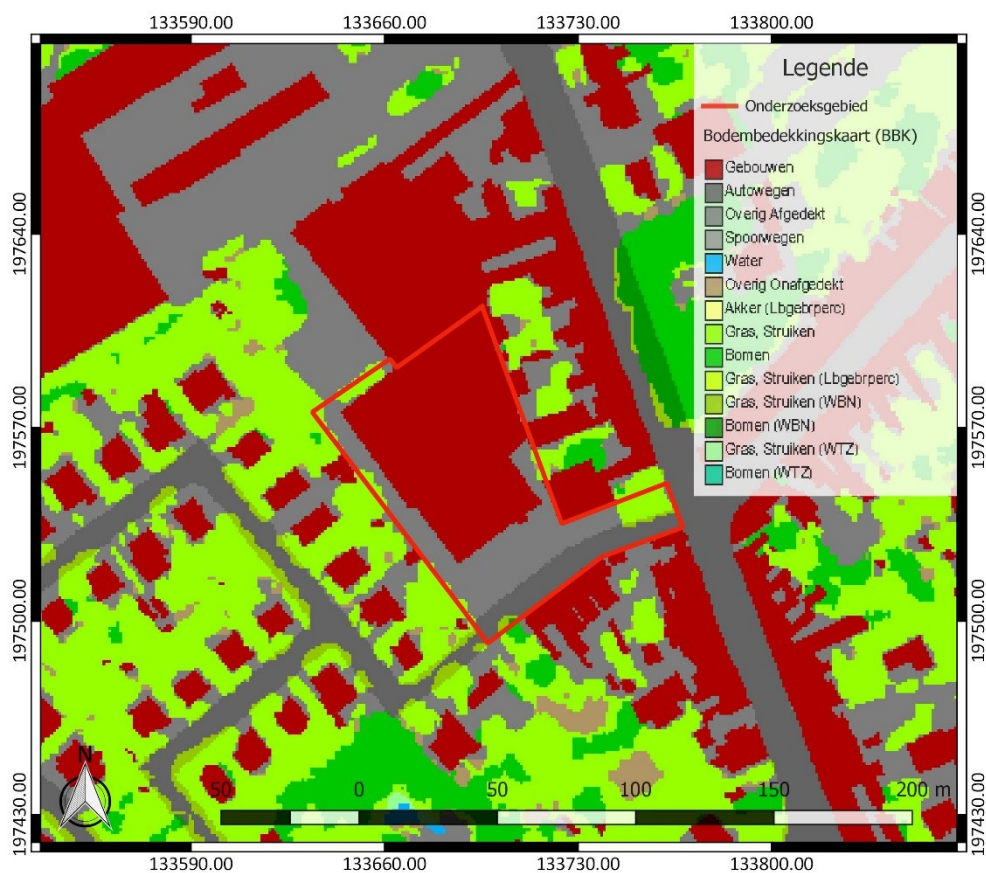
Figuur 12: Legende bij de quartaairgeologische kaart (www.geopunt.be)

De bodemkaart (Figuur 13) situeert het onderzoeksgebied in een bebouwde zone (OB). Verder toont ze dat ten noordnoordoosten van het terrein een matig natte lemig zandbodem met een dikke antropogene humus A horizont (Sdm) te verwachten is. Ten oosten treffen we een matig natte zandbodem met een sterk gevlekte, verbrokkelde textuur B horizont (Zdc) en ten zuidoosten een matig droge zandbodem met een sterk gevlekte, verbrokkelde of discontinue textuur B horizont (Zcc(h)). Ten zuiden en ten zuidwesten geeft de bodemkaart een matig droge (Zcm) en een matig natte (Zdm) zandbodem met een dikke antropogene humus A horizont aan. Verder ten zuidwesten vinden we een matig droge zandbodem met een duidelijke ijzer en/of humus B horizont (Zcg). Tot slot komt er ten noordwesten van het onderzoeksgebied een matig droge lemig zandbodem met een sterk gevlekte, verbrokkelde of discontinue textuur B horizont (Sc(h)) voor.⁶

⁶ www.geopunt.be/kaart

Figuur 13: Bodemkaart met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

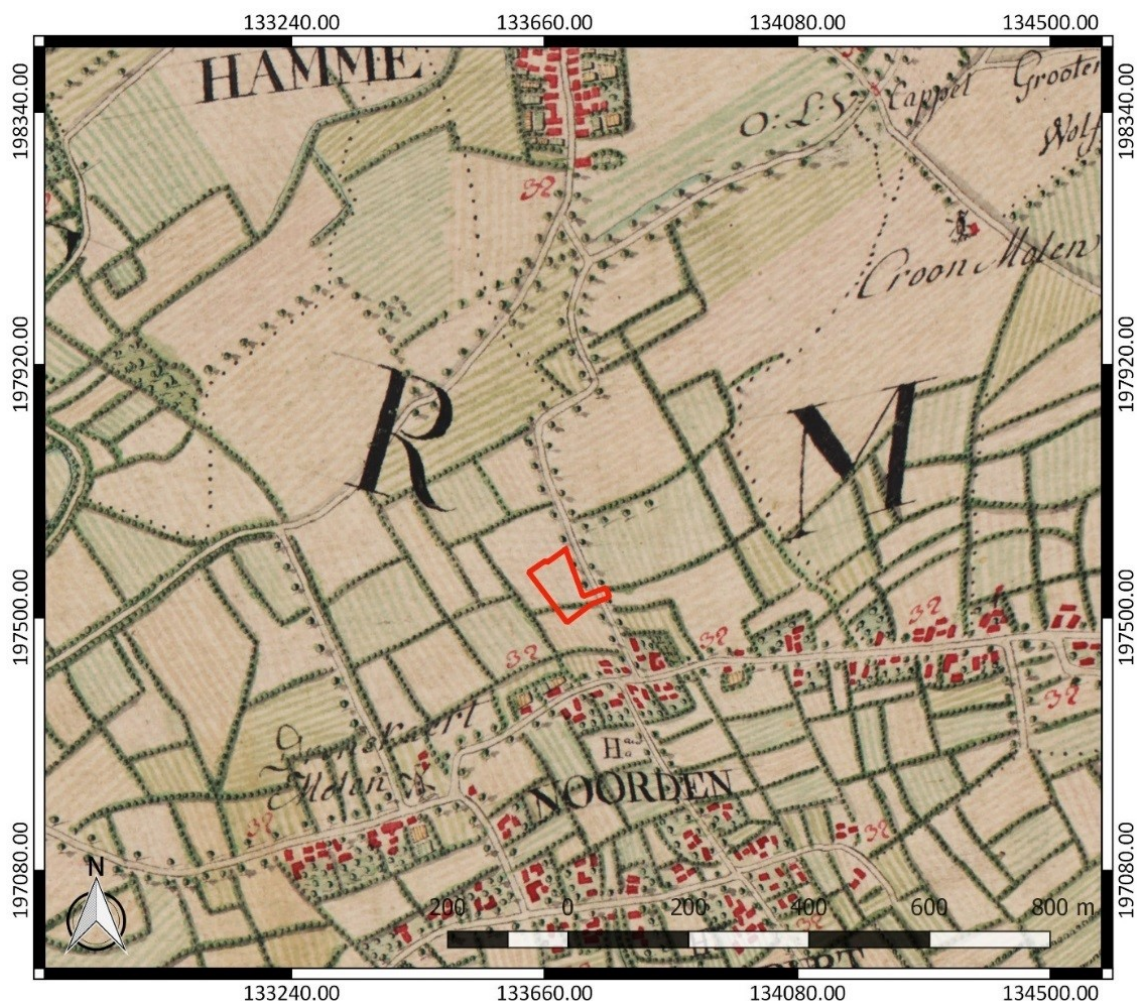

Figuur 14: Bodemgebruiksaanalyse met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

In het onderzoeksgebied is op de bodemgebruikskaat een groot gebouw te bemerken. Voor het overige wordt het onderzoeksgebied volgens de kaart ingenomen door verhardingen, een weg, gras en struiken (Figuur 14). Dit beeld komt overeen met het beeld dat we zien op een recente luchtfoto (Figuur 6).

2.4.2 Historische beschrijving van het onderzochte gebied

Hamme kende een vrij vroege kerstening. De vermoedelijke schenking omstreeks 660 door Reinilde van Kontich, van het dorp Hamme aan de abdij van Lobbes, zal de kerstening bevorderd hebben. In de 7de-8ste eeuw stond er in Hamme vermoedelijk een houten kerkje, buiten het huidige centrum van de gemeente. In de 9de eeuw werd een tweede kerkje gebouwd, op de plaats van het huidige kerkgebouw. In 1135 wordt al melding gemaakt van een stenen kerk. Dit kerkgebouw was opgetrokken in vroeg-romaanse stijl. In een zegelbrief begiftigt de bisschop van Doornik de abdij van Lobbes met het patronaat van de kerk van het domein Hamme. Tot 1331, en zelfs nog later, stond de parochie onder toezicht van de landdeken van Waas. In de 12de eeuw werd de kerkstoren door brand vernield. Pas in de 15de eeuw kreeg de kerk een nieuwe toren. In 1452 werd Hamme door de Gentenaars verwoest en brandde de zuidzijde van de kerk af. In 1467 startte de wederopbouw en werd de zuidkant verbreed. In 1578 trokken de Gentenaars opnieuw een spoor van vernieling door het Waasland. In Hamme werd de kerk belaagd en werd bijna de volledige dorpskern verwoest. In de eerste helft van de 17de eeuw was de kerk nog steeds in slechte staat, als gevolg van de onlusten.⁷

Figuur 15: Kabinetskaart der Oostenrijkse Nederlanden met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

⁷ De Potter/Broeckaert 1887, 2

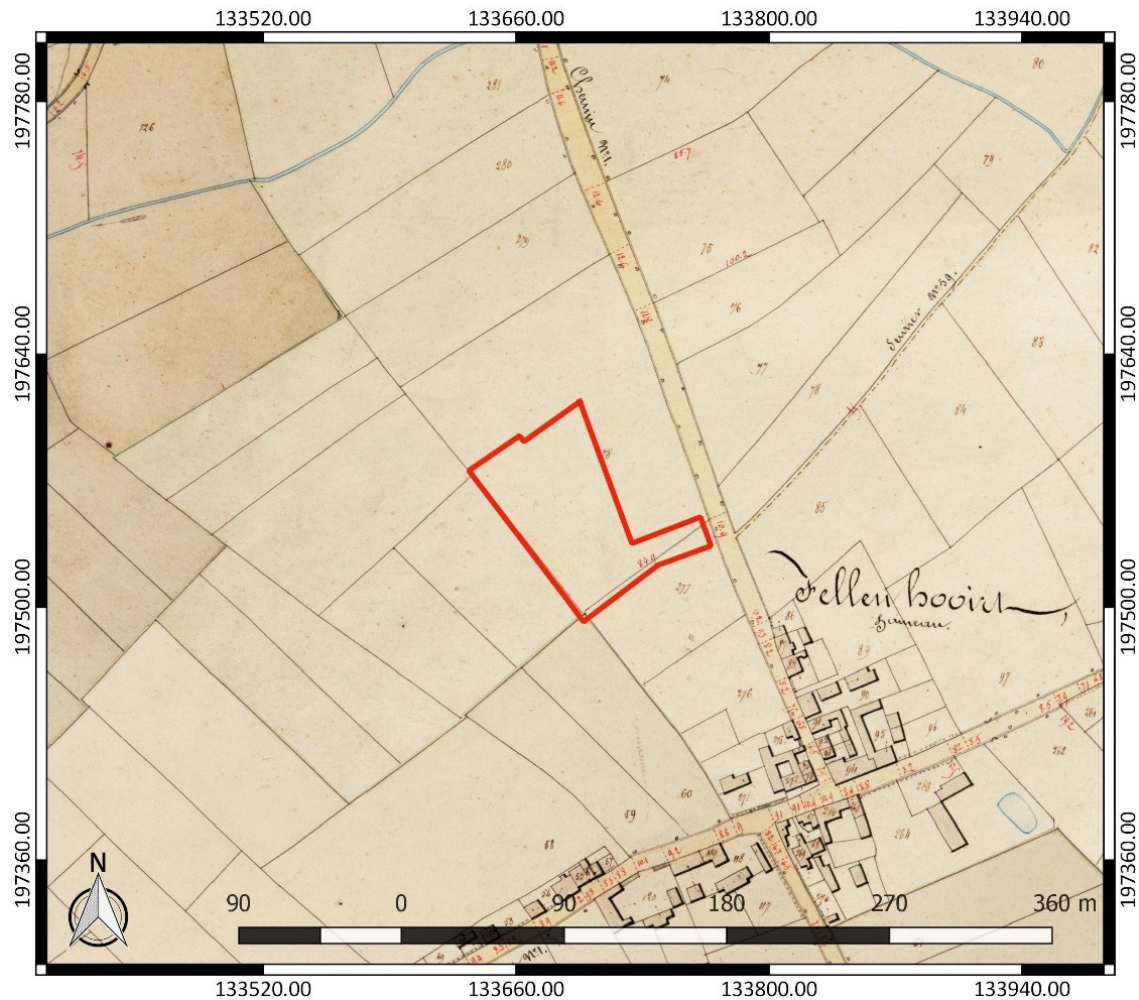
Op de Kabinetskaart van de Oostenrijkse Nederlanden, opgemaakt op initiatief van graaf de Ferraris (1771-1778), is te zien dat het onderzoeksgebied in gebruik is als akkerland (Figuur 15-Figuur 16). Het onderzoeksgebied bevindt zich ten zuiden van de historische dorpskern van Hamme, op enige afstand ervan. In het zuidoosten loopt de Damstraat door het onderzoeksgebied. Vermoedelijk is de kaart niet juist gegeorefereerd en moet het onderzoeksgebied ten westen van de weg gesitueerd worden. De Damstraat gaat terug op een oud straattracé dat in 1772-1776 reeds als “Damstraete” werd vermeld. Het straattracé vormde de oude verbindingsweg tussen Hamme en Grembergen en kwam voort uit de vroegere steenweg van Sint-Niklaas naar Dendermonde, die doorheen het oude centrum van Hamme liep. Er kwam pas bebouwing langs de Damstraat vanaf de jaren 1860-1870, na de oprichting van enkele spinbanen en de uitbreiding ervan tot grote touwslagerijen.⁸

Figuur 16: Detail Kabinetskaart der Oostenrijkse Nederlanden met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

⁸ Agentschap Onroerend Erfgoed 2017: *Damstraat* [online], <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/114887> (geraadpleegd op 13 juni 2018)

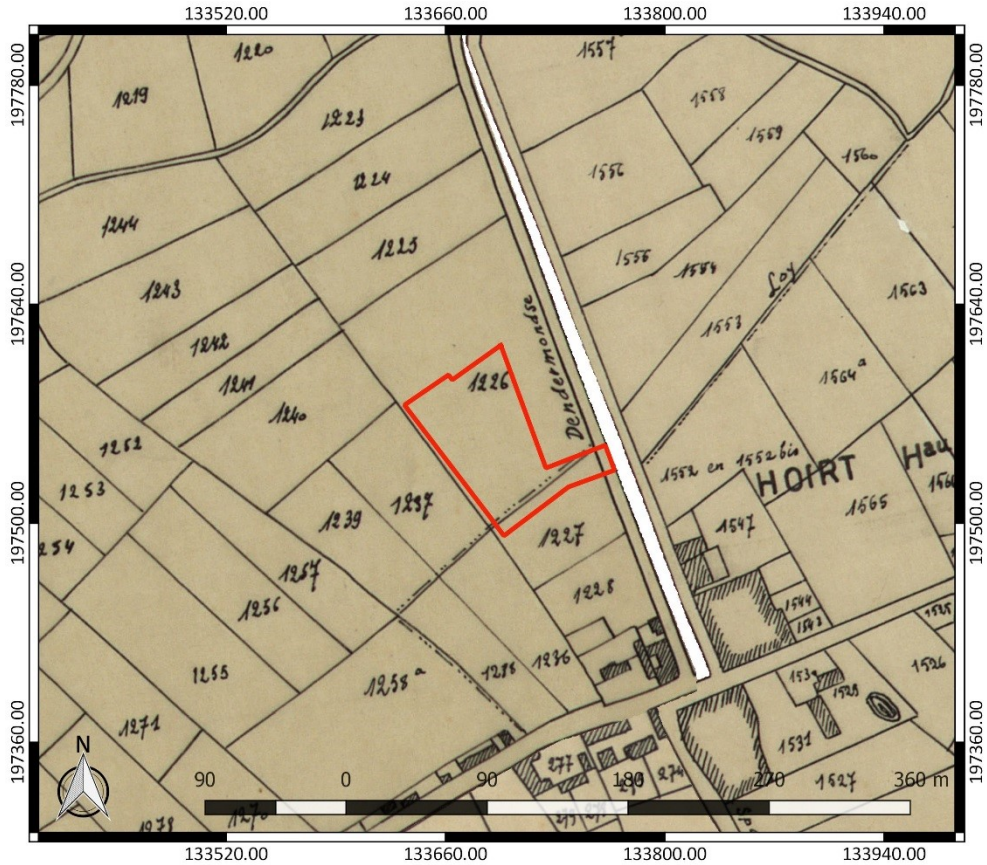
Op de Atlas der Buurtwegen (1841) en de Atlas cadastral parcellaire de la Belgique van Popp (1842-1879) is het onderzoeksgebied nog onbebouwd. Vermoedelijk was het nog steeds in gebruik als akkerland (Figuur 17-Figuur 18). Het onderzoeksgebied ligt net ten noordwesten van het gehucht Hooirt, dat zich situeert ter hoogte van het kruispunt van de huidige Neerstraat en Damstraat. Op de Popp-kaart wordt het oude straattracé aangegeven als “Dendermondse steenweg”.⁹

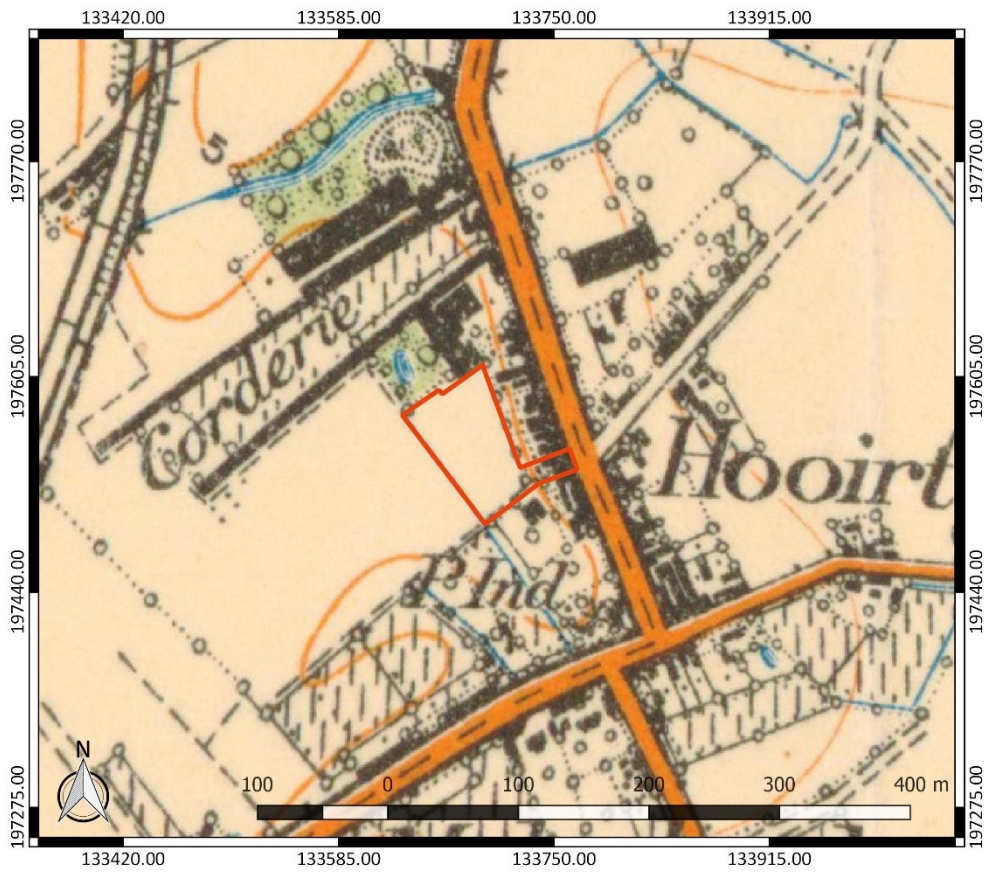
Figuur 17: Atlas der Buurtwegen met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

Een topografische kaart uit 1930 (Figuur 19) toont voor het eerst bebouwing binnen het onderzoeksgebied. Deze bebouwing situeert zich langs de Damstraat, in het zuidoosten van het terrein. Ook elders langs de Damstraat zijn gebouwen verschenen. Ten noordwesten bevindt zich een touwslagerij. Op een luchtfoto uit 1971 (Figuur 20) en een topografische kaart uit 1977 (Figuur 21) is een gebouw te bemerken in het noorden van het onderzoeksgebied. In het zuidoosten is een weg aangelegd.

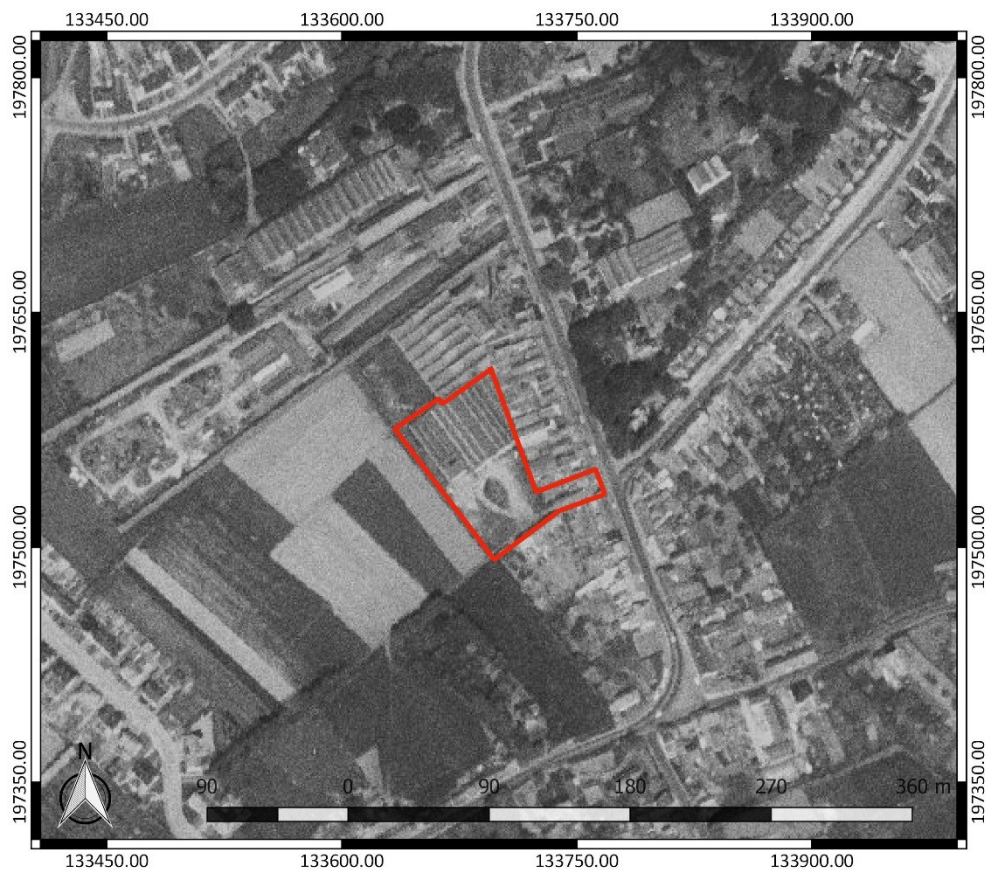
⁹ Agentschap Onroerend Erfgoed 2017: *Hooirt* [online], <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/114876> (geraadpleegd op 13 juni 2018)

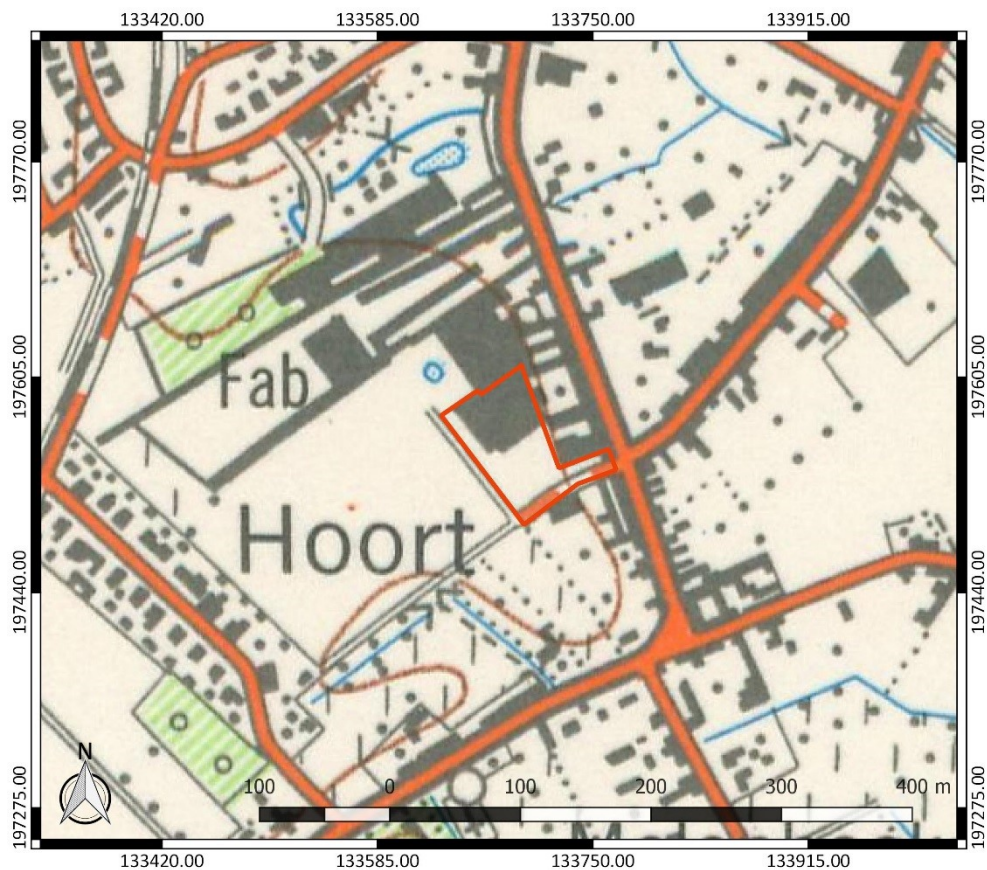
Figuur 18: Atlas cadastrale parcellaire de la Belgique van Popp met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

Figuur 19: Topografische kaart uit 1930 met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.cartesius.be)

Figuur 20: Luchtfoto uit 1971 met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

Figuur 21: Topografische kaart uit 1977 met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.cartesius.be)

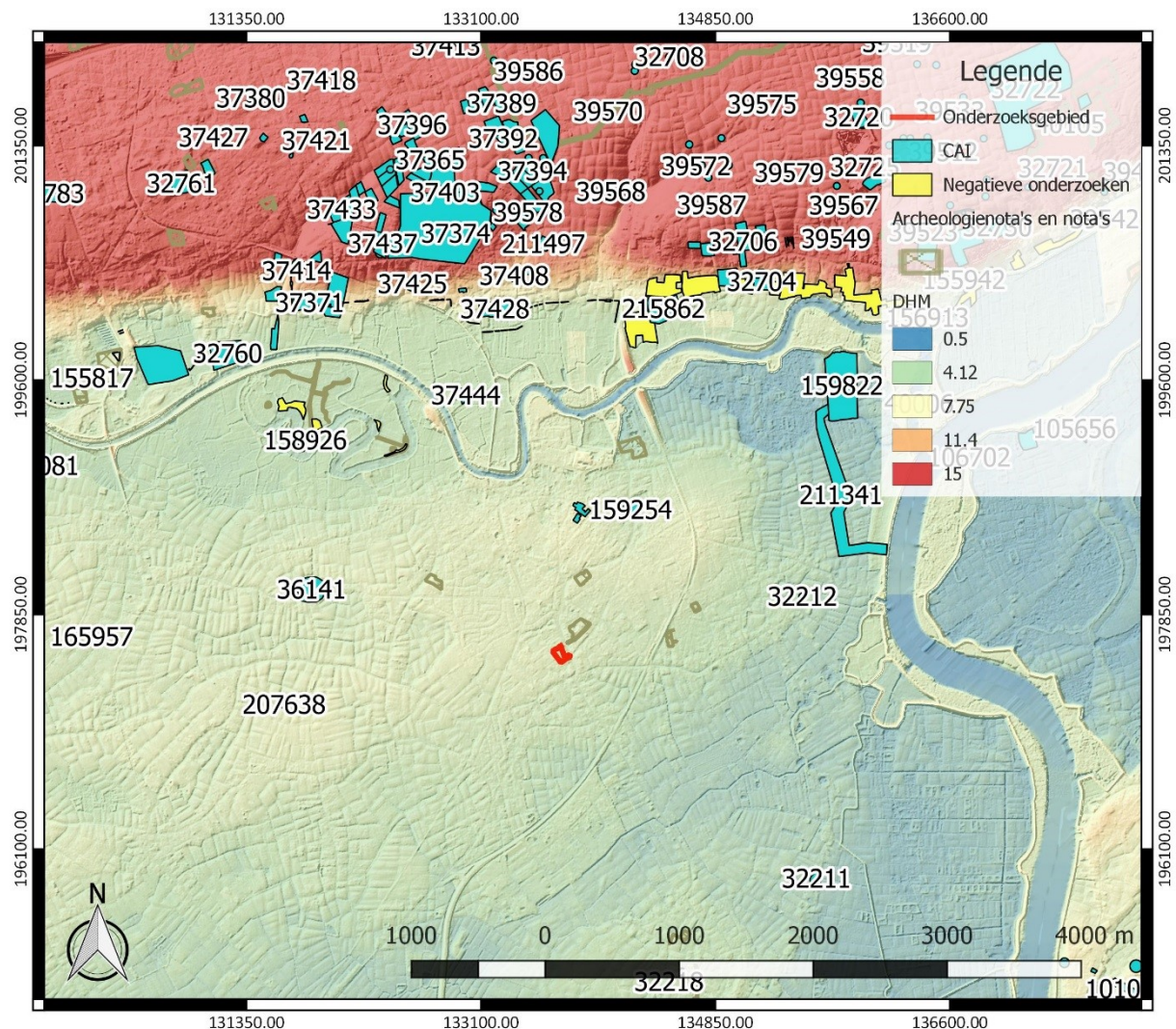

Figuur 22: Luchtfoto uit 1979-1990 met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

Een luchtfoto uit 1979-1990 (Figuur 22) toont nog steeds bebouwing in het noorden en het zuidoosten van het onderzoeksgebied. Op de rest van het terrein is verharding aangelegd. Op een recente luchtfoto is te zien dat het gebouw in het onderzoeksgebied (de sporthal) uitgebreid is. De bebouwing langs de Damstraat, in het zuidoosten van het onderzoeksgebied, is inmiddels gesloopt. Ook in de omgeving is de bebouwing uitgebreid. Ten zuiden en ten westen is het Jules Vincartpark uitgebouwd als woonwijk (Figuur 6).

2.4.3 Het onderzochte gebied in zijn archeologisch kader

De Centrale Archeologische Inventaris (CAI) vermeldt een aantal locaties in de omgeving van het onderzoeksgebied waar archeologische resten gekend zijn (Figuur 23). De in de nabijheid gelegen archeologische waarden en de locaties met een gelijkaardige landschappelijke ligging worden besproken. Ze zijn het relevantste om het archeologisch potentieel van het terrein in te schatten.

Figuur 23: Overzichtkaart Centrale Archeologische Inventaris met aanduiding van het onderzoeksgebied
(<https://geo.onroerenderfgoed.be/>), weergegeven op het DTM 1 m en Hillshade DHM 5 m

De meest nabijgelegen vondsten in de omgeving van het onderzoeksgebied bevinden zich al op enige afstand van het onderzoeksgebied en dateren uit de nieuwe tijd. Ter hoogte van CAI ID 159254 bevond zich een hoeve, die zeker teruggaat tot in de 17de eeuw en mogelijk een vroegere voorganger had. De hoeve, die te zien is op de zogenaamde Ferrariskaart, was in het verleden gekend als "Den groenen boomgaert" en later als "Hof ter Donck" en "Spaans Huis". In de 18de eeuw was de hoeve het eigendom van de familie de Bruyne, waarvan verschillende leden meier, baljuw, burgemeester of schepenen van Hamme waren. Tijdens het ancien régime deed het hof ook dienst als zetel van het zogenaamde "bierhuyseken", waar de belastingen op het brouwen en stoken geïnd werden. In 1909 werd het hof achteraan uitgebreid en gesplitst in twee woningen. In 1937 werden de gebouwen verder opgesplitst en vermoedelijk ook verhoogd met een halve verdieping. In de jaren 1970 verkeerden de gebouwen in een vervallen toestand en werden ze opgekocht door de gemeente en gerestaureerd. In de buurt werd in de Nieuwstraat (CAI ID 213249 [ten westen van CAI ID 159254]) een proefsleuvenonderzoek uitgevoerd, waarbij enkele kuilen, gelegen op de achtererven van woningen, werden gevonden. Ze dateren uit de tweede helft van de 18de eeuw. Ook werd er een kelder en een bakstenen structuur uit de nieuwste tijd gevonden op de achtererven van de woningen.¹⁰

¹⁰ Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 159254, Spaans Huis (geraadpleegd op 13 juni 2018); Agentschap Onroerend Erfgoed 2017: *Spaans Huis* [online], <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/85301> (geraadpleegd

In de ruimere omgeving gaan de resten terug tot de steentijd. Op vindplaats CAI ID 32212 werden enkele toevalsvondsten ontdekt. Zo werd er organisch materiaal uit het midden-paleolithicum gevonden. Verder werd hier ook een pijlsplits met schachtvorm uit de steentijd aangetroffen. Op deze locatie werden ook enkele metaalvondsten gedetecteerd. Het gaat om een karpertongzwaard, een lanspunt en twee Zuid-Duitse tumulusdolken uit de metaaltijden, een bronzen kan, een fragment van een statuette en een fragment van een beeldje uit de 2de-3de eeuw (Romeinse periode). Op locatie CAI ID 211341 werd bij een proefsleuvenonderzoek lithisch materiaal uit het mesolithicum gevonden. Ook werden er enkele losse scherven uit de metaaltijden aangetroffen. Er waren tevens enkele recente perceelsgreppels uit de nieuwste tijd aanwezig.¹¹

In de omgeving werd nog meer lithisch materiaal uit de steentijd gevonden, ter hoogte van CAI ID 165957, CAI ID 37444, CAI ID 158926 en CAI ID 159822. Op CAI ID 37444 was onder meer materiaal uit het neolithicum aanwezig. Bij boringen op locatie CAI ID 158926 werd sporadisch ook houtskool en een schelp van onbepaalde datering aangetroffen.¹²

In de ruimere omgeving zijn ook resten uit de metaaltijden en de Romeinse tijd aanwezig. Ter hoogte van de Bunt (CAI ID 40013 [bij CAI ID 159822]) werd aardewerk uit de metaaltijden en de Romeinse tijd gevonden en werden de overblijfselen van Romeinse gebouwen, stenen en verschillende andere oudheden aangetroffen. In de Meerstraat (CAI ID 207638) werden twee bronzen Romeinse munten gedetecteerd.¹³ Op locatie CAI ID 155944 (ten noordoosten van CAI ID 32218) werd een Romeinse constructie en een concentratie dakpannen gevonden. Vermoedelijk werd het bouwmateriaal van deze locatie gebruikt voor de bouw van een kapel in Moerzeke. In de buurt, op ongeveer 200 m van deze constructie (CAI ID 32218), werd bij een opgraving een Romeinse waterput gevonden. In de vulling werden Romeinse tegulafragmenten en middeleeuwse scherven ontdekt. Er werd tevens een Romeins gebouw met tegulae gevonden.¹⁴

Ook resten uit de middeleeuwen kwamen aan het licht in de omgeving. Ter hoogte van CAI-locatie 32211 bevond zich een site met walgracht uit de late middeleeuwen. Op de omgrachte site was een complex van gebouwen gelegen. Het was een adellijke verblijfplaats en een hof van plaisance, gekend onder de naam “De Boonpot” en later “Het Toreken”. Het kasteel zou teruggaan tot in de 15de eeuw. Momenteel is het een omheind terrein met een muur aan de straatkant en een restant van de walgracht ten zuiden. De oude bijgebouwen zijn verdwenen.¹⁵

Ook ter hoogte van CAI ID 159822 werden bij een proefsleuvenonderzoek resten uit de late middeleeuwen gevonden. Er werden onder meer greppels met aardewerk en een dakpanfragment uit de late middeleeuwen aangetroffen. Een ondiep spoor dateert uit de 15de eeuw. Verder werden

op 13 juni 2018); Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 213249, Nieuwstraat (geraadpleegd op 13 juni 2018)

¹¹ Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 32212, Driegoten (geraadpleegd op 13 juni 2018); Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 211341, De Bunt 2 (geraadpleegd op 13 juni 2018)

¹² Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 165957, Hellestraat (geraadpleegd op 13 juni 2018); Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 37444, Waasmunster (WAS248, geraadpleegd op 13 juni 2018); Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 158926, Weijmeerbroek Zone 3 (geraadpleegd op 13 juni 2018); Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 159822, Bunt I (geraadpleegd op 13 juni 2018)

¹³ Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 40013, Bunt (geraadpleegd op 13 juni 2018); Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 207638, Meerstraat (geraadpleegd op 13 juni 2018)

¹⁴ Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 155944, Koning Boudewijnlaan 13-15 (geraadpleegd op 13 juni 2018); Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 32218, Kauterstraat 33 (geraadpleegd op 13 juni 2018)

¹⁵ Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 32211, Het Torentje (geraadpleegd op 13 juni 2018); Agentschap Onroerend Erfgoed 2017: *Landhuis en hoeve 't Toreken* [online], <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/84784> (geraadpleegd op 13 juni 2018)

er vier rechthoekige sporen met een houtskoolrijke vulling aangetroffen. Ze zijn ten vroegste in de late middeleeuwen te plaatsen. Het gaat niet om crematiegraven of houtskoolmeilers. De interpretatie is onduidelijk. Er werden tevens esgreppels uit de 17de eeuw gevonden.¹⁶

Tot slot is er in de omgeving een circulaire structuur met een diameter van ongeveer 200 m waargenomen (CAI ID 36141). Deze structuur van onbepaalde datering wordt gevormd door het verloop van een weg.¹⁷

Andere gekende archeologische waarden in de omgeving van het onderzoeksgebied bevinden zich al op vrij grote afstand ten opzichte van het onderzoeksgebied of kennen een verschillende landschappelijke ligging. Ze zijn weinig relevant om het archeologisch potentieel van het terrein in te schatten. Daarom worden ze hier niet nader toegelicht. Bekrachtigde archeologienota's of nota's van terreinen in de omgeving bieden geen relevante aanvulling op de reeds besproken CAI-locaties. Daarom lichten we ze hier niet afzonderlijk toe.

2.4.4 Interpretatie van het onderzochte gebied en synthese

Na uitvoering van het bureauonderzoek kunnen de onderzoeksvragen die vooropgesteld werden, beantwoord worden.

Welke aanwijzingen bevatten de bestaande bronnen over het archeologisch potentieel van het terrein? Wat is de landschapshistoriek en de gebruiksevolutie van het terrein?

Het bureauonderzoek laat toe om het archeologisch potentieel van het terrein in te schatten. In de onmiddellijke omgeving van het onderzoeksgebied zijn weinig gekende archeologische waarden aanwezig. De meest nabijgelegen gekende archeologische waarden dateren uit de nieuwe tijd. In de ruimere omgeving zijn er wel gekende archeologische waarden uit de steentijd tot en met de late middeleeuwen en nieuwe tijd gekend. De landschappelijke ligging is gunstig, op een interfluvium tussen de Zeeschelde en de Benedendurme. Stafkaarten en luchtfoto's geven aan dat het onderzoeksgebied sinds 1930 systematisch werd volgebouwd en verhard.

De kans is reëel dat daarbij de bovenzijde van het bodemarchief binnen het volledige onderzoeksgebied geroerd is. Omwille daarvan wordt de kans mogelijk klein dat op het terrein nog een goed bewaarde steentijd artefactensite aanwezig is. Om dit echter met zekerheid te kunnen stellen, dient op het terrein verder onderzoek te gebeuren naar de bewaringstoestand van het bodemarchief. Voor de bebouwing van het terrein in de 20ste eeuw, was het lang onbebouwd en in gebruik als akkerland. Waardevolle archeologische resten kunnen nog bewaard gebleven zijn op het terrein, onder de aanwezige bebouwing en verharding.

Wat is de impact van de geplande werken?

Binnen het volledige onderzoeksgebied worden werken gepland. De voornaamste werken omvatten de bouw van woningen en bedrijfsunits, de aanleg van wegeninfrastructuur en omgevingsaanleg. Voor de meeste werken kan uitgegaan worden van een verstoringsdiepte van minimaal 50 à 80 cm. Van verschillende bodemingrepen ligt de precieze verstoringsdiepte echter nog niet vast. Daarom moeten we besluiten dat binnen het volledige onderzoeksgebied het bodemarchief bedreigd is.

¹⁶ Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 159822, Bunt I (geraadpleegd op 13 juni 2018)

¹⁷ Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 36141, Moerheide (geraadpleegd op 13 juni 2018)

2.4.5 Afweging noodzaak verder vooronderzoek

Het bureauonderzoek toont aan dat het onderzoeksgebied archeologisch potentieel kent. Mogelijk heeft de aanwezige bebouwing en verharding de bovenzijde van het bodemarchief geroerd. Waardevolle archeologische resten kunnen echter nog bewaard gebleven zijn op het terrein, onder de aanwezige bebouwing en verharding. Op basis van gekende archeologische waarden in de omgeving en historische kaarten kunnen we waardevolle archeologische sporen op het terrein verwachten uit de steentijd tot en met de nieuwe tijd. Bodemingrepen die op het terrein uitgevoerd zullen worden, zullen een negatieve impact op het aanwezige bodemarchief hebben. Gezien het archeologisch potentieel van het terrein is daarom bijkomend archeologisch vooronderzoek nodig.

Geofysisch onderzoek is niet aangewezen omdat dit geen gegevens over de chronologie van de eventueel gedetecteerde fenomenen kan opleveren. Veldkartering is niet mogelijk binnen het onderzoeksgebied, omdat het volledige terrein bebouwd en verhard is. Landschappelijk booronderzoek is wel relevant om de bewaringstoestand van de bodem en het potentieel op goed bewaarde steentijd artefactensites verder in te kunnen schatten. Afhankelijk van het potentieel op goed bewaarde steentijd artefactensites is mogelijk bijkomend booronderzoek nodig. Tot slot dient ook een proefsleuvenonderzoek uitgevoerd te worden om na te gaan of binnen het onderzoeksgebied relevante archeologische sporen aanwezig zijn. Deze onderzoekstechniek biedt daarvoor voldoende ruimtelijk inzicht en is geschikt omdat een site zonder complexe verticale stratigrafie verwacht wordt.

Na elke nieuwe stap in het archeologisch vooronderzoek dient telkens opnieuw de afweging gemaakt te worden of bijkomend archeologisch vooronderzoek nodig is en welke onderzoeksmethodes hiervoor het meest aangewezen zijn.

3 Samenvatting

Het bureauonderzoek toont aan dat het onderzoeksgebied archeologisch potentieel kent. Mogelijk heeft de aanwezige bebouwing en verharding de bovenzijde van het bodemarchief geroerd. Waardevolle archeologische resten kunnen echter nog bewaard gebleven zijn op het terrein, onder de aanwezige bebouwing en verharding. Op basis van gekende archeologische waarden in de omgeving en historische kaarten kunnen we waardevolle archeologische sporen op het terrein verwachten uit de steentijd tot en met de nieuwe tijd. Bodemingrepen die op het terrein uitgevoerd zullen worden, zullen een negatieve impact op het aanwezige bodemarchief hebben. Gezien het archeologisch potentieel van het terrein is daarom bijkomend archeologisch vooronderzoek nodig.

4 Bibliografie

4.1 Publicaties

Adams, R./S. Vermeire/G. De Moor/P. Jacobs/S. Louwye/P. Polfliet, 2002: *Toelichting bij de Quartairgeologische kaart. Kaartblad 15 Antwerpen*, Gent.

Bogemans, F., 1996: *Toelichting bij de Quartairgeologische kaart. Kaartblad 23 Mechelen*, Brussel.

De Potter/Broeckaert, 1887: *Geschiedenis van de gemeenten der provincie Oost-Vlaanderen*, reeks 4, Gent.

4.2 Websites

Cartesius (2018)

<https://www.cartesius.be>

Centrale Archeologische Inventaris (2018)

<https://cai.onroenderfgoed.be>

Databank ondergrond Vlaanderen (2018)

<http://dov.vlaanderen.be>

Geoportaal Onroerend Erfgoed (2018)

<https://geo.onroenderfgoed.be/>

Geopunt Vlaanderen (2018)

<http://www.geopunt.be/>

Inventaris Onroerend Erfgoed (2018)

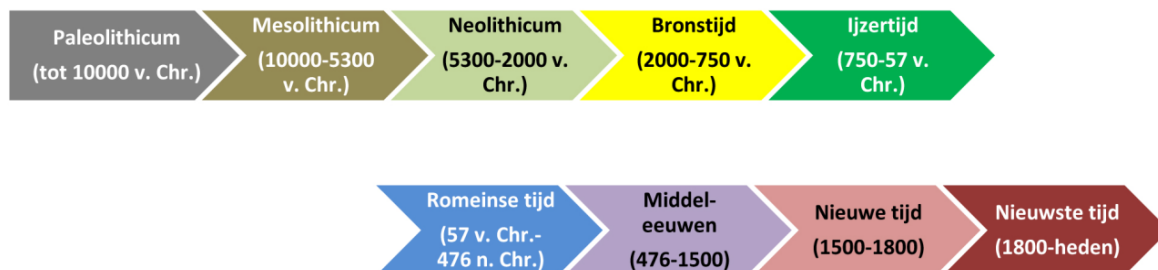
<https://inventaris.onroenderfgoed.be>

Onderzoeksbalans Onroerend Erfgoed Vlaanderen (2018)

<https://www.onderzoeksbalans.be>

5 Bijlagen

5.1 Archeologische periodes

5.2 Plannenlijst

Plannenlijst bureauonderzoek: projectcode 2018F46

Plan-nummer	Type	Onderwerp	Aanmaak-schaal	Aanmaak-wijze	Datum
P1	Kadasterplan	Locatie onderzoeksgebied	1:1	Digitaal	12/06/2018
P2	Topografische kaart	Locatie onderzoeksgebied	1:1	Digitaal	12/06/2018
P3	Verstoringskaart	Locatie onderzoeksgebied	1:1	Digitaal	12/06/2018
P4	Bouwplan	Ontwerpplan	1:1	Digitaal	06/08/2018
P5	Hoogtemodel	Digitaal hoogtemodel terrein en omgeving	1:1	Digitaal	12/06/2018
P6	Hydrografische kaart	Locatie onderzoeksgebied	1:1	Digitaal	12/06/2018
P7	Doorsnede	Terreinverloop	1:1	Digitaal	12/06/2018
P8	Tertiaire geologische kaart	Locatie onderzoeksgebied	1:1	Digitaal	12/06/2018
P9	Quartairgeologische kaart	Locatie onderzoeksgebied	1:1	Digitaal	12/06/2018
P10	Bodemkaart	Locatie onderzoeksgebied	1:1	Digitaal	12/06/2018
P11	Bodemgebruikskaart	Locatie onderzoeksgebied	1:1	Digitaal	12/06/2018
P12	Historische kaart	Kabinetskaart van de Oostenrijkse Nederlanden	1:1	Digitaal	12/06/2018
P13	Historische kaart	Detail Kabinetskaart van de Oostenrijkse Nederlanden	1:1	Digitaal	12/06/2018
P14	Historische kaart	Atlas der Buurtwegen	1:1	Digitaal	12/06/2018
P15	Historische kaart	Atlas cadastral parcellaire de la Belgique van Popp	1:1	Digitaal	12/06/2018
P16	Topografische kaart	1930	1:1	Digitaal	12/06/2018
P17	Topografische kaart	1977	1:1	Digitaal	13/06/2018
P18	CAI-kaart	CAI vondstlocaties	1:1	Digitaal	12/06/2018

5.3 Fotolijst

Fotolijst bureauonderzoek: projectcode 2018F46

ID	Type	Onderwerp	Vervaardiging	Datum
F1	Luchtfoto	Toestand terrein 2017	Digitaal	12/06/2018
F2	Luchtfoto	Toestand terrein 1971	Digitaal	12/06/2018
F3	Luchtfoto	Toestand terrein 1979-1990	Digitaal	12/06/2018